

Compareixença del CEESC a la Comissió d'Estudi sobre la Salut Mental i les Addiccions del Parlament de Catalunya

Data: 17 de juny de 2022

Representants: Marc Queralt, president del CEESC. Marta Pi i David Ventura, membres del Col·lectiu Professional de Salut Mental del CEESC

Previ

Des del CEESC veiem la necessitat de canviar el model existent en salut mental, passant d'un sistema psicobiomèdic a un sistema biopsicosocial. Hauríem d'anar cap a un model on la persona atesa sigui situada en el centre del sistema de salut. Apostem per un model de treball transdisciplinari, on tots els professionals estiguem al mateix nivell de responsabilitat i implicació, això implica el que anomenem el model centrat en la persona. Les persones no podem ser reduïdes a algoritmes, a una visió reduïda de nosaltres mateixos, cada persona té diferents facetes, cares, prismes, som éssers complexos. Si mirem la persona només, o prioritàriament, des d'un únic perfil simplifiquem la comprensió de la persona atesa, quedant molts més aspectes ocults i fent la nostra intervenció menys eficaç i eficient.

Un dels grans valors capitals de l'Educació Social, és que som presents en tots els serveis d'atenció directa a les persones (ja sigui a salut mental, educació, inserció laboral, protecció, justícia, animació sociocultural, gent gran, cultura...), com a perfil professional estem al costat de tota la població, en diferents temps i moments i, per tant, ens és més fàcil desenvolupar i expandir una mirada ètica de la salut mental.

El fet que els educadors socials ens situem en aquesta taula és una oportunitat, un repte de milloria dintre del procés d'atenció de les persones que pateixen un trastorn mental. Per què és un repte, alguns de vosaltres us preguntareu... doncs perquè les bases de l'educació social se centren en crear ciutadans de ple dret i en garantir els drets fonamentals de la ciutadania, fets que surten reflectits en els últims plans directors.

Als darrers plans directors de Salut Mental i Addiccions es destaquen diferents idees d'elevada rellevància:

- La prioritat del pla director.
- Apostar per la salut mental.

- Potenciar estratègies des de tots els àmbits amb abordatge preventiu enfocat a la comunitat i orientat a la recuperació.
- Transformació a un model comunitari per aconseguir un canvi en l'atenció i fer-la més accessible, equitativa, proactiva, propera, resolutiva i longitudinal.
- Prioritzar l'abordatge dels determinants socials de la salut.
- Incidir en garantir els drets socials.

Aquests són alguns dels punts que marca el Pla director (2016-2020) i ja s'objectiva, des de fa anys, un canvi de paradigma, amb la bona voluntat tant a nivell polític com tècnic de poder entendre la salut mental com a aspecte primordial per poder crear un projecte vital de la ciutadania, per a poder defensar i motivar a poder crear una ciutadania de ple dret.

Aquest canvi estratègic per a poder-se dur a terme necessita de la incorporació de més educadors socials dintre de la xarxa de salut primària i especialitzada.

Què és educació social en salut mental?

L'educador social treballa des de la salut, la seva aportació a la visió multidimensional de la persona atesa se centra en les potencialitats, en els aspectes sans de la persona, aportem la mirada complementària al patiment, a la malaltia o a la carència. No hem d'entendre aquesta mirada com una cosa "millor" que allò que aporten els altres professionals, totes les mirades són necessàries i és el conjunt de totes elles que ens permeten atendre millor la persona; i aquí una segona aportació de l'educació social és el treball interdisciplinari. La tercera aportació de l'educació social és el treball comunitari; l'element fonamental a l'educació social és facilitar l'articulació social i impedir la marginació i l'exclusió a través d'un procés d'interacció social per donar suport a l'individu i als grups, que puguin desenvolupar els seus propis recursos en una comunitat canviant. Defensem la prioritització de la persona en el seu entorn comunitari, entenent que allò comunitari significa que el treball es fa al territori, des del territori i per al territori. Ha d'implicar la participació de tots els agents (ciutadania, tècnics i polítics). El treball ha de ser horitzontal, transdisciplinari. On l'objectiu final és l'empoderament de les persones, per poder transformar la comunitat des de la pròpia comunitat, que lluita contra l'exclusió social, l'estigma, buscant una comunitat més justa, solidària, ecològica...

Qui és l'educador/a social?

L'educador/a social és aquell professional que dins de l'àmbit sociosanitari fa l'acompanyament socioeducatiu a la persona en la cerca del seu benestar: acompanyant, orientant, ajudant a gestionar les seves dificultats tenint en compte tots els ítems que envolten la seva vida (social, laboral, salut, econòmic). Posant l'usuari al centre, enfortint i pactant el pla d'acció per coresponsabilitzar-lo del seu procés i fomentar l'autonomia i l'empoderament de la persona atesa.

Es tracta d'oferir una resposta socioeducativa en dos terminis diferenciats:

1. *A curt termini*: capacitar la persona per continuar el seu procés de socialització i aconseguir una millor inclusió a la societat.
2. *A llarg termini*: mantenir-lo en l'estabilitat, tot prevenint amb els recursos adequats –nous valors, noves perspectives en el treball o en la formació, en les relacions personals.

Aquests dos terminis també els podem definir com a:

1. *Prevenició*: qualsevol activitat de salut pública dirigida a reduir la càrrega de la mortalitat o la morbiditat deguda a una determinada malaltia en una població o subpoblació humana. Aquestes es duen a terme a diferents nivells de prevenció anomenats *primari*, *secundari*, *terciari* i *quaternari*. La prevenció s'emmarca dintre de l'àmbit sanitari.
2. *Promoció*: conjunt d'actuacions, prestacions i serveis destinats a fomentar la salut individual i col·lectiva i a impulsar l'adopció d'estils de vida saludables per mitjà de les intervencions adequades en matèria d'informació, comunicació i educació sanitàries (Llei 18/2009, de salut pública de Catalunya). La promoció de la salut s'aborda en l'àmbit comunitari i es pot treballar a partir dels determinants socials.

I per a aconseguir-ho, caldrà incidir tant en el mateix individu com en el seu entorn (família, escola, feina, amics i altres professionals) tot cercant conjuntament, a través del compromís, uns objectius clars:

- Canvi d'actituds davant de la vida.
- Adquisició de valors socials.
- Apropar-se al sentit de la realitat, amb l'acceptació de les coses tal com són i de la pròpia realitat.

- Orientació personal i formativa o professional d'acord amb les seves possibilitats, necessitats, expectatives, etc.
- Capacitació per a desenvolupar-se en l'àmbit social.
- Capacitat de reflexió i de crítica sobre la seva pròpia (actitud) forma d'afrontament.
- Capacitat de relació i comunicació amb les persones del propi entorn.
- Treballar l'autonomia personal.

El fet d'incorporar la figura de l'ES prové d'entendre que es tracta d'un agent de canvi, un professional de l'educació on la seva intervenció es centra en avaluar les capacitats i potencialitats de la persona per tal de produir un canvi a nivell d'actituds i valors que permeti una integració satisfactòria dins del seu context social.

Aquesta intervenció cerca la millora de la qualitat de vida i el benestar de les persones i es realitza des d'una perspectiva de recuperació; respectant el procés individual i adaptant-la a les necessitats de cada usuari, integradora; afavorint i potenciant la inserció social, progressista; promovent un canvi del usuari i de la seva xarxa comunitària; utilitzant els recursos dels que disposa la comunitat i respectuosa; afavorint l'apoderament de la persona i tenint present les seves demandes i els seus desitjos.

Aquesta intervenció es pot realitzar des de diferents dispositius i serveis existents dintre de la xarxa de salut, tant primària com especialitzada en salut mental, concretat en diferents funcions:

FUNCIONS

- Transmissió, formació, desenvolupament i promoció de la cultura.
- Generació de xarxes socials, contextos, processos i recursos educatius i socials.
- Mediació social, cultural i educativa.
- Coneixement, anàlisi i investigació dels contextos socials i educatius.
- Disseny, implementació i avaluació de programes i projectes educatius.
- Gestió, direcció, coordinació i organització d'institucions i recursos educatius.

INTERVENCIÓ EN SALUT MENTAL

PROCEDIMENT I TÈCNICA DE LA INTERVENCIÓ

Les diferents tècniques i procediments que utilitza l'ES en diferents dispositius:

- Actuacions dirigides a l'atenció, orientació i assessorament de la persona i la família (mitjançant accions comunitàries/sensibilització i/o entrevistes individuals o familiars).
- Relació individual d'acompanyament.
- Planificació – execució - avaluació de programes grupals d'intervenció.
- Accions sensibilitzadores comunitàries.
- Elaboració d'informes socioeducatius, projectes, memòries.
- Accions mediadores.
- Aportar a l'equip on treballa una mirada holística, tenint present variables socioeducatives.
- Treball cooperatiu amb diferents serveis (treball en xarxa).
- Tècnica de l'entrevista.
- Tècnica de l'entrevista motivacional.
- Transmissió de coneixements.
- Tècniques de mediació.
- Suport i assessorament.
- Grups socioeducatius.
- Sessions informatives.
- Treball de sensibilització comunitària.
- Animació sociocultural

ASPECTES A MILLORAR

- A. Superar l'oxímoron que representa que constantment parlem de *salut mental* però ens estem referint a la *malaltia mental*. Seria un primer pas per treballar l'estigma del diagnòstic.
- B. Integració real de la xarxa d'atenció a la Salut Mental i la d'Addiccions.
- C. Creació d'un model d'atenció integral i comunitari centrat en la persona. Hem de buscar un model on la cultura de treball transdisciplinari, on els sabers no estiguin jerarquititzats, on es permeti que els discursos dels altres (inclosos el de la persona i el de la família) transitin i creïn el discurs personalitzat d'atenció.
- D. Per a dur a terme una estratègia basada en la comunitat com a eix vertebrador de la xarxa de salut mental on la persona pugui realitzar una vida autònoma, independent, i pugui aconseguir-se i sentir-se un ciutadà

de ple dret es necessita, sí o sí, fomentar i realitzar un desplegament de la xarxa de recursos comunitaris a diferents nivells (laboral/habitatge/recursos professionals).

Aquest desplegament és el màxim per aconseguir les bases reguladores del pla director. Sense recursos, o amb recursos limitats no podem construir un pla director centrat en la persona i basat en la recuperació.

Es necessita:

1. La presència de l'educador social en tots els recursos de la xarxa de Salut Mental (aguts/SA/CSMA...).
 2. Política de millora de recursos d'habitatges/laborals.
 3. Temps d'espera per les gestions que siguin inferiors a un any grau de discapacitat, LAPAD, etc.
 4. Programes interdepartamentals comunicats.
 5. Proliferació de recursos comunitaris a tot el territori català, hi comença a haver nous serveis (*home treatment*, equips guia i equips de crisi).
- E. Entendre la salut mental com a quelcom que ateny tots els àmbits, no la podem deixar reduïda a l'àmbit sanitari.
- F. Difuminar el límit de la majoria d'edat, hi ha d'haver un "tercer" sector que són els joves.